

HÍVATALBA VEZETŐ

B E S Z É D,

M E L L Y E T

a' Kassai Tudománybeli Megye' Nemzeti
Oskoláinak leg-első

Királyi Visitatoraihoz

t a r t o t t

KAZINCZY FERENTZ,

Tettes Abaújvár és Sáros Vármegyék
Törvény-Táblájok' Bírája,

M I N T

a' meg-nevezett Oskoláknak

Királyi Districtualis Inspector.

Kassán, Decemb. 20-dik 1789.

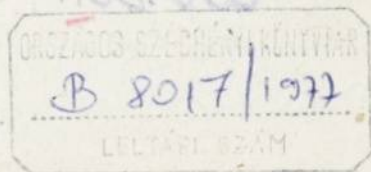
K A S S A N,

ELLINGER JÁNOS JÓSEF,

Ts. K. privil. Könyv-nyomtatónál.

198.563

U R A I M !

Éppen három esztendeje múlt - el mostan ,
a' miólta én ezen Tudománybeli Megye'
Oskolái' minden tekintetben valóságos tífz-
teletet érdemlő Fő-Directorának , Méltósá-
gos Gróff Szendrei TÖRÖK LAJOS Úrnak
elmémről és szívemről vetett , és a' Felséges
Helyek előtt támasztott kegyes vélekedése
után , Felséges Fejedelmünk által ezen ti-
zenkét Vármegyét , és így Hazai Földünk-
nek éppen negyed' részét magában foglaló
Tudománybeli Kerület' Nemzeti Oskoláinak
igazgatásokra rendeltetvén , hivatalomnak sul-
lyos terhét minden tífzt - viselő - társ segedel-
me nélkül magam viselem . Színeskedés 's
eröltetett alázatosság vólna tselekedetem ,
ha azt a' kevélységet , melly önnön magam-

ból nékem javallást kiált, azt a' javallást, mellyet meg-nyerni leg-nehezebb, és ugyan ezen okból minden javallások között leg-betsesebb, el-fojtani akarnám. Úgy vagy; említhetek egyet 's mást, a' mivel Elöljáróimnak bennem meg-nyugvásokat, majd Mélt. Gróff Fő-Director Úrnak, majd a' Felső Helytartó Királyi Tanátsnak Válaszaiban meg-nyerhettem és meg is nyertem; — én most, szolgálatom' harmadik éfzendejének végével, mind öfzveséggel 124 Oskolát, 's ezek közt 19 közöst, 2 félig közöst, 61 Pádistát, 5 Oroszt, 25 Lutheránust, 5 Kálvinistát, és 7 Zsidót mutathatok: holott annak-előtte három Tisztviselő, (értem itt a' Közfégi Itélő-Tábla Consiliariusát, Királyi Udvarnok Ladoméri LADOMÉRSZKY ISTVÁN Urat; — Vátzi Kánonok Kerefzthúri ERDÉLYI JÓSEF Urat; 's Bihar Varmegyei Első Vice-Ispány, Consiliarius Benedek-Falvi LUBY KÁROLY Urat;) a' fel-állítani kezdett Nemzeti Os-

kolák' Epochájok ólta, 1786diknak Novem-
beréig, a' midőn én hivatalomba léptem,
mind öfzveséggel 79 Oskolákat, mellyek
között közös 2, Orosz 5, Lutheránus 2,
Zsidó 3, a' hátra lé'ők pedig mind Pá-
pisták valának, állították-fel*); én, itt meg'
amott, a' Pápistákban a' Protestánsok, a'
Protestánsokban a' Pápisták, a' Zsidókban
a' Keresztyének eránt több bizodalmat, több
felebaráti, több emberi 's hazafiúi indúlato-
kat támasztottam; — én a' tanítás' mód-
ját, a' mennyiben azt (nem lévén eránta
semmi parantsolat ki-adva) tsak szóval tett
tanátslásaim által tehettem, a' Mechanis-
mustól meg-tifztoztogattam, 's a' Tanítókba

A 3

* Meg-sért az engem, a' ki azt vélné, hogy én ezen öfzve-hasonlítás által ezeket a' tífz-
teltt Tífzt-viselőket érdeklek. Ők törték-
meg a' jeget; ők víttak-meg a' minden
újjítástól egyj általjában és inkábbára vak-
tan ellenkező heveskedéssel előfzör; az én
útam, midőn rá léptem, már nem vala
töretlen.

a' nevelés' Philosophiáját bővebb mértékben tsepegettem ; — én a' német nyelvet , ezt a' mostani fekvésiünkre 's az okosabb gondolkozásra nézve minden részre nem hajló Hazafi' érzése fzerint olly szükségesképpen meg - kívántatott tárgyat , elébb vittem ; de a' mellett a' magyar nyelvnek gyakorlása és el-terjesztése eránt is , melly a' közönséges életben , az adásra és vevésre , a' közönséges és személyes boldogulásnak ezen forrására , el-múlathatatlanúl meg - kívántató ; az érzékeny Hazafi előtt pedig , mint az , a' melly által az ő Nemzete más Nemzetektől leg - bizonyosabban meg - különböztetik , kiváltképpen betses , olly gonddal vígyáztam , hogy két érdemes Tanítói a' Kassai Normális Királyi Oskolának , Bálintffy és Wályi , ezért a' Felséges Helytartó Királyi Magyar Tanátsnak eggyik Rendelésében meg - dítsértettek ; — 's ez által a' Hazának nevezetes fzaamú alkalmas és különbféle szükségeire meg - kívántatott Polgárokat adtam.

De a' melly kevélyé téfzen engemet ez a' tetfzetős kedves elmélkedés: olly szomorkodva kell más rézfzról meg-vallanom, hogy sokat nem tellyesítettem, a' mit tellyesíteni kellett, lehetett vólna; hogy engem' boffzantások, 's igyekezetimnek hátráltatásai némellykor el-tsüggesztettek; hogy némelly reám bízott dolgoknak gyorsabb végre-hajtására egynehány ízben serkentettetem; hogy Oskoláink még most sem azok, a' mik azok lehetnének, a' miknek lenniük kellené; hogy sokakban azok közzül, a' tífzta Morál és a' tzelra vezetö tudományok helyjett, pædagogusi Slendrián, hafzontalan tsevegés és olly dolgok találatnak, a' mellyek az emberi elmét és Epochánkat Maradékaink előtt, kiknek reménylem hogy érdemesebb dolgokat is hagyunk, nevettségessé fogják tenni. A' Ti hivatalba tétettetétek, Uraim! meg-könnyíti azon vádoknak súlyját, a' mellyel a' kötelesség' illy széles ki-terjedése 's önnön erömnek azt segedelem nélkül való

tellyesítéséhez képest nyilvánosságos gyenge
 vólta miatt, magam terhelhetem, és Ti is
 terhelhetnétek. De légyetek igazságosok ;
 vonjatok parallelumot egygy illy munka ne-
 héz vólta 's egyyetlen-egygy Tifztviselő te-
 tehetsége között, a' ki azon-felül, hogy
 levelezései által egészen el vala foglalva,
 idejének nagyobb részét hivataltbéli útazások-
 ban töltötte-el, 's meg fogjátok látni, hogy
 lehetetlen vala rendesen és hátra-maradás
 nélkül folyni dolgaimnak ; hogy igen is meg-
 érdemli a' botsánatot, ha sok el van kezdve,
 's félbe szakasztva. Hogy az el-kezdött
 munka tökéletességre lépjen, hogy az el-
 mellözött mivelő kéz alá vétessen, az most,
 Uraim! midön benneteket, mint intézetem
 alatt munkálkodó Tifzt-társaimat segítsé-
 gemre kelni látlak, egymással el-ofztott dol-
 gunk leffz.

De minekelötte a' róllatok vetett re-
 ménység bé-telleyesítéséhez fogtok, értsétek-

meg töllem hivataltoknak részzeit, 's enged-
jétek barátságosan ki-mutatni a' Felség ál-
tal ki-tett tárgyat, a' hozzá vezető úttal
együtt.

A' Ti hivataltoknak két féle foglalatos-
ságai vannak. Eggyikét Politicának, a' má-
sikát Pædagogicának nevezem. Amaz újj
Oskolák' fel-állítása, a' régieknek fen-tar-
tása, a' Vármegyékkel, Helységekkel 's
Oskoláim' Helybéli Igazgatóival folytatandó
Levelezések körül forog; — ez az Oskolai
tanítást tartja tzelül.

Mint kellessék néktek, Uraim! az elsőt
folytatni, azt eléggé mutatja a' véletek köz-
lött nyomtatott Oktatás; meg vagyon ab-
ban minden, a' mit tudnotok fziükség; én
pedig nagyobb világosságúl még azon Ren-
deléseket adom mellé, a' mellyeket a' Fels.
Helytartó Tanáts minden történhető esetekre
egymás után ada-ki. Ha valahol a' kör-

nyúl-állások bővebb útmutatást kívánánda-
nak, szollítsatok - meg bizodalommal. Most
el-térek arra, a' mit a' Tanítás helyesebb
intézetére szükségesnek tartok elő-adni.

* * *

NISI UTILE SIT, QUOD FACIMUS,
STULTA EST CONTENTIO, ezt mon-
dom én kevés változtatással Phædrus után.
Magában foglalja - ez mind azt, a' mit a'
tanításbeli nevelésre mondhatunk; és Sibo-
letje, Symboluma lehetne a' Nemzeti Osko-
lák' Tanítóinak. Ezen okból, mind azt,
a' mi csak füst, a' mi a' tanulást a' gyer-
mek előtt nehezebbé téfzi, a' mi az ahhoz
meg - kívántatott kedvet el - vefzi; a' mi őt,
a' kis, még beszélni is alig tudó gyerme-
ket, eggy kis nevettséges Tudossá tefzi, el
kell hagyni, egészen el kell hagyni, 's a'
Tanítóknak, meg - mutatván elébb mit és

miként tsináljanak, egéfzen meg kell tilalmazni. Nem tsak az emlékezetét, hanem az ítéletét 's elmésségét is kell a' gyermeknek munkába venni. Tanúljon olvasni, írni, számolni, a' közönséges életben szükséges írásokat tenni tudni; esmergesse magát és azt, a' mit most vagy idővel maga körül látni fog, elmebeli tehetségének mértékhez és Oskolai esztendeinek rövid periodusához képest; esmerje Hazájának fekvését és történeteit; tanítasson a' Rajzolásnak, Geometriának és Mechanicának első ágazatira; — azok, a' kik a' fentebb Oskolákba lépnek, itten a' deák és német nyelvben olly előmenetelt tégyenek, hogy az első Grammaticában hafzonnal oktattathassanak. — Ez az a' tzél, a' mellynek el-érésén a' Városi és rész fzerint falusi Oskolák' Tanítóinak iparkodni kell.

Ne hidjétek azt, Uraim! hogy ezt a' tzélt az Oskolába járásra ki-fzabott idő

alatt el-érni lehetetlen; hogy ezek a' tanúlásbéli tárgyak a' gyermekeknek tehetségüket annyira meg-haladják, hogy ezek azoknak meg-értésekre éppen alkalmatlanok. Minden a' Tanítóknak alkalmas voltoktól, 's a' helybeli Igazgatók, leg-inkább pedig a' Ti fizemes vigyázástoktól függ. — Én egy szüken-fizetett Tanítót kaptam egy falusi Oskolában, kinek igen is kevés tanulása miatt jobb helyet nem adhaték; ez a' Tanító a' maga tóth tanítványjait nem grammaticai letzkézések, hanem az által hogy hozzájok németül szólani, 's azt, a' mit így monda, mindenkor meg-magyarázni nem restellette, annyira vivé, hogy ezek a' kis gyermekek, nékem nem kevés tsudálkozásomra, mindent meg-értettek, valamit hozzájok német nyelven szólott; ellenben akadtam egynehány Oskolákra, mellyeknek gyáva Tanítói a' Catechismust, az imádságokat 's mást egyebet a' tóth gyermekekkel német nyelven tanúltatták. Vegyétek már

most ezen egymással ellenkező két tanítást Crízis alá, 's lássátok - meg hogy az okosan meg - válafztott útakon és efzközök által tsudát lehet tenni. — De fzálljunk közelébb a' dologhoz.

Az úgy nevezett **METHODENBUCH**, a' mint tudjátok, négy tanításbeli módot tanátsol a' Tanítóknak. Az első ezek közt az Eggyütt - tanulás ; a' második a' Tabelák ; a' harmadik a' Betüzet ; a' negyedik a' Catechisatio. — Én a' három elsőt eleitől fogva a' ki - tett tzállal ellenkezőnek tartottam, 's némelly Tanítóim előtt annak neveztem ; 's e' fzerint az azoktól el - állást nékiek meg - hagytam : de, mivel okaim vóltak azt hinni, hogy a' Felséges Helytartó Királyi Tanáts az attól való el - térést nem sokára Maga fogja parantsolni, az eránt Circularét ki - erefzteni nem méréfzlettem. Látván azonban ezen hólnapnak elején el - végzett Bétsi útam alatt, hogy eze-

ket mind a' Bétsi Normális Oskolában Fő-Tifztel. SPENDEAU Úr' vezérlése alatt, mind a' Pozsonyi Megye Királyi Inspectorának WENGER Úrnak Oskoláiban, el-hagyták, az új Methodica pedig még tsak keze alatt vagyon eggy Bétsi Pædagogusnak : azt tartom, hogy közelíték a' kegyelmesen ki-tett tzél felé, midön Elöttetek ezeket a' módokat ártalmasaknak nevezem, és azoknak el-mellözésekre kérlek.

Az az ok, a' melly által FELBIGER Apátúr az Eggyütt-tanulás, el-fogadására indítatott, dítséretes szándék és tzélozat vólt ugyan: de valóban, ha közelébbről tekintjük, hibás. Igaz az, hogy ez által az egézf Oskolai sereg tanítatik: de nem téfzen é ez nagyobb kárt, mint hafznot, az nem fontoltatott-meg elég vigyázással. Az a' nem természetes, akadozó siketítő, otsmány hangzat, a' mellyre a' gyermekek ez által fzoktak, és a' mellyről sok efsztendőkig

sem tudnak le-fzokni; — az a' figyelme-
tesség 's a' dolgoknak értése nélkül együtt
tett nyegegés, a' mellyet a' Tanítóknak le-
hetetlen vala ki-kerülni, gyümöltse vólt
ennek a' káros tanításnak. Ezen állításom-
nak helyességét meg-fogjátok látni, ha
majd Megyéitekbe meg-érkezhén, Oskolái-
tokat vizsgálatra vészitek, és mint értelmes
és szíves Elő-mozdítóit a' reátok bízott
dolognak ez a' tapafztalás arra vífzen, re-
ményilem, hogy a' ki-mutatott fogyatkozást
a' leg-alkalmatosabb móddal fogjátok el-
törteni, helyre-hozni, igyekezni.

Itt még említenem kelletik, hogy né-
melly gondolkozáshoz nem fzokott Tanítók
a' gyermekeket a' betük' esméretire akar-
ván vezérteni, egyenes, hofszas, görbe, tsi-
gás, vonásokkal 's egyéb technicali neveze-
tekkal gyötrik. Nem elég é vallyon hogy
a' gyermek az n betüt az u betütől, a'
k - t a' h - tól, a' c - t az é - től meg-

külömböztetni tudja ? mi szükség hogy azoknak egymástól el-fzaggatott tagjait meg-nevezni, únalommal tanulgassa ? A' gyermeknek azt, hogy ezt a' betüt amattól meg-külömböztetni, vagy igazábban fzóllván, hogy ez amattól miben különbözik ki-mondani tudja, ezt, mondom, néki nem másképpen, hanem játékos gyakorlás által kell tanulni, és úgy, mintha azt maga találgatná, 's nem Tanítójától hallaná. Elég az, ha ő a' betüt meg-nevezni tudja, a' nélkül hogy azt is hallotta vólna egyfersmind Mesterétől, hogy a' H egygy olly betü, a' melly két perpendicularis az az talpon álló, és egygy horizontalis az az fekvő vonásokból ; hogy az r egygy egyenes vonásból és egygy ragasztékból, áll. Ez a' mód, a' melly fzerint, a' leg-érthetőbb, érzékenységek-alá-vettetett képezeteknek, az azokról el-vontt, abstraháltt, képezetek által kell meg-világosítani, az illyen mód a' gyermeknek értő-tehettségekhöz alkalmaztatva tel-

tellyességgel nintsen ; ők az érzékenységek-
alá vetett képezetekről mennek ofztán ama-
zokra.

A' Tabellázás Philosophusokat illet, nem
tsak -nem tsetsemő Tanulókat. Mi szükség
azt tudni a' gyermeknek, hány szakasztékok
vannak a' Betű-öszve foglalásában, sylla-
bizálásban ? mi szükség néki annak defi-
nitíóját könyv nélkül tudni ? Nem elég é
ha a' Tanító azon definitio helyjett, melly a'
könyvében áll, mi légyen egy szó-tag, egy
fzó, egy öszve -ragasztott, egy magános
fzó, könnyü és a' gyermekeknek gyenge
tehetségekhez alkalmaztatott módon magya-
rázza, 's azt példákkal világosítja ? Én azt
merem állítani, hogy egy okos Tanító a'
nem -buta gyermeket az általam javaslott
módon két hetek alatt könnyen az olvasásig
viheti : holott egyébként szerentsésnek állít-
hatja magát, ha tabellázván egynehány hól-
napok alatt juthat addig.

B

A' Betüzet valóságos segítő mód azoknak, a' kik valamit könyv-nélkül tanúttanak. — Úgy de mi tehát az, a' mit a' gyermeknek könyv-nélkül kell tudni? Hadd fordítsa ezt hafznára az a' Katechéta, a' ki némelly Oskolai órákon a' Mi-atyánkot, az Angyali Üdvezletet, a' Móses tíz parantsolatjait, és az Apostoli hitnek formáját tanítja: az a' Tanító, a' ki a' gyermeknek fejét véfzi mívelő kezei alá, vagy szív jobbításra fzolgaló tanulmányokat hord-elő, ritkán fzorúl erre.

A' negyedik segítő-mód a' Katechisatio. Ez olly segítő mód, a' mellyet eléggé dítsérni nem lehet. Én ezt, a' mint tudjátok, Uraim! és mind azok, a' kik a' Methodicát valaha kezekbe vették, hasonlóképpen tudhatják, a' fzonak Görög értelmében vezem, melly *kérdezést* téfzen. Az alkalmas Tanító a' gyermeknek valamit múlattatva befzéli-el; újra kezdi azt; 's ha a'

dolog nem könnyű, még harmadikszor is elmondja, 's így ofztán tanítványait egyenként szóllogatja a' feleletekre. A' feleletekből kérdést, 's a' kérdésből feleleteket tsinál, és ezt addig követi, míg azt látja, hogy tanítványai a' dolgot egészen értik. Nem akad-fel azon, ha a' mit mondani akarnának, gyermeki módra mondják; de a' mellett még is hibás szólásokat szelíden fogja igazgatni. 'S e' fzerint Hallgatói egyúttal az elő-vett tárgyat is tanulják, a' szólásnak szükséges 's nehéz mesterségét is; azt a' mesterséget, a' melly nékiek jövődöben több hasznokra lészzen, mintha száz még száz nem értett definitiókat tanulnának, mellyeket olly könnyen felejteneke-el, a' melly haszontalanok az életre.

Nem tsudálkozom én azon, hogy ez a' segítő mód a' Nemzeti Oskolákban olly kevésbé, leg-alább a' sokszor elő-fordúlt három segítő módokhoz képest olly kevés-

sé gyakoroltatik. A' Katechisálás nehezkébb mint eggy tabella' le-írása, és annak idétlen hanggal tett el-mondása. Elmélkedést és el-fáradni nem tudó serénységet kíván az. De ha a' Tanítók látni fogják, hogy az Elöljáró azt szorossan meg-kívánja; ha látni fogják, hogy arra őket ösztönözi, ha magok is fogják annak szép gyümöltseit látni Tanítványoknak elő-meneteleken; akkor még az is néki tüzeltetik, a' ki annakelőtte, gyengességét esmérven, el-tsüggedtten ült.

Az a' Tanító, a' ki a' gyermekekkel gyermeki módon tud bánni, a' ki gyermekké lenni nem átall; — 's ki átallaná azt azok közzül, a' kiknek a' Természet ítélő-erőt, fontoló értelmet adott, minekutánna olly nagy emberek, mint ROUSSEAU, gyönyörködéseket keresték abban, hogy gyermekké lehessenek! — az a' Tanító, a' ki a' gyermekeket úgy tudja tanítani, hogy el-felejtik hogy oskolában vannak, 's azt

vélik hogy anyjoknak ölkben hevernek, a' ki előttök múlattató meséket befzél; — az a' Tanító, a' ki tanítványainak fejeket és fzíveket miveli, a' ki őket tanítja és javítja, a' ki őket nyájasan tanítja 's javítja; — az az a' Tanító, kire én Oskolámat bízni óhajtanám. — Nehéz ezt mind el-érni; az igaz; de a' fzíves igyekezet és a' fáradhatatlan iparkodás mindent el-juttat oda, 's meg-ment azon únalomtól, a' melyet a' Slendrián soha sem kerülhet-el.

Bízzátok a' Religio tanítását a' Lelki-Elöl-járókra, 's tsak arra terjefzkedjete-k-i, hogy ez a' figyelmetes tekintetet érdemlő tárgy el ne mellőztessék. A' Religio által az embereknek jobb emberekké kellene válni; 's ezt el is érhetni mindenkor, hogy ha az nem tsak az agyvelőt foglalja-el, hanem a' fzívig hat. Vigyázzatok, hogy a' Vallásbéli gyűlölség, a' vakhit és a' dühöködésig hevültt babonaság el-nyomattasson;

de hagyjátok-meg minden Felekezetrél, még a' Zsidókénál is, azt a' szabadságot, hogy Vallásoknak ágazatait a' leg-tökéletesebb szabadsággal taníthassák; mert a' Fejedeleme- nek nem akarhatja az, hogy az egyik vagy másik leg-kissebben is szorongattassék 's erő- szakot szenvedjen. — Minden tselekedetei- tekben légyetek azon, hogy az a' meg-hí- vés és bizodalom, a' mellyet Ő Felségének az Oskolák eránt tett, minden részre haj- lástól, kedvezéstől vagy erőszaktól mentt, és egyenesen az emberiség és Haza javára tzélozó Rendelése az eleve-állatásoktól és makats meg-átalkodástól szabad embertől méltán kívánnak, a' Protestánsokban neve- kedjék, és az néktek sem tselekedetek, sem semmi mozdúlástok által ne fogyat- tasson.

Azon Oskolában, a' mellyek a' Gym- násiumoknak mintegy veteményes kertjei, vigyázni kell a' német és deák nyelvben,

teendő elő-menetelre is. Világosíttsátok fel a' Helységek' Előljárait, a' kik a' Külföldieknek még nyelvek eránt is idegenséget mutatnak, egész fzelídséggel, 's győzzétek meg a' felől, hogy ezen fel-hevülések philosophusi elmélkedésekre szokott emberhez nem illenek. A' német nyelv tanítása egy része a' hazafiúságnak, egyik fzülei kötelesség. Ezen nyelven folynak mostanában a' köz dolgok; ennek értése nélkül senki sem bótsátatik hivataloknak viselésére, senki sem bótsátatik, még az Oskolákban lejendő tanulásra is; — ez a' közönséges életben, a' kereskedésre, az adásra, vevésre, útazásokra el-múlhatatlanúl fzükséges: melly keveset gondol tehát az az atya gyermekeinek bóldogulásával, melly nagy kárára van tulajdon magzatjainak, a' ki elő-meneteleknek kapuját bé-zárja! — Ezen felül a' Német nyelv nem a' leg-alkalmasabb eszköze é már most a' tanúltságra -jutásnak? nem a' leg-könnyebb út é az okosabb gondolko-

zásra? nem érdemli é meg Litteratúrája, melly a' Frantzia Litteratúrával magát bátran öfzve - vetheti, sőt annak elsőségét régen kétségesse tette, a' melly annyi nagy munkákat mutathat-elő, nem érdemli é meg az, hogy tanúttasson?

De a' mellett az Oskolák Helybéli Igazgatóinak, a' Tanítóknak, Szüléknek, meg kell magyaráznotok, hogy az nagyon el-téveztené ő Felségének tzeljät, a' ki azt hitetné - el magával, hogy a' Német nyelv' tanúttatása a' Hazában gyakorlott, nevezetesen hazai Magyar nyelvünknek, el - temetésére intéztetett. Soha sem vólt ez tzelja az Uralkodásnak, — Dízfére vagy on az ő Felsége Királyi Székének, hogy az alatt külömbféle Nemzetek nyugfzanak; 's azon felyül hogy a' Magyar nyelv a' közönséges életben el - múlhatatlanúl fzukséges, philosphiai tekintetekre nézve is meg - érdemli, hogy fen-tartása eránt gondoskodjanak azok,

a' kik a' Haza szolgálatjára szorossabban állítattak. Ez adja által a' következő származásoknak a' Magyar nemes maga-meg-tagadást 's büfzkeséget, a' forrását azoknak a' bajnoki tetteknek, a' mellyekkel Atila, II-dik András, I-ső Lajos, Hunyadi Mátyás és Maria Theresia az ellenségnek elborító fegyvereit visszaverték, 's Európát rettegésre szorították. Ez minden élő nyelvek között, ha az eggy puhaságig-lágy Olasz ki-veffzük, minden kéttsegeken felyül a' leg szebb, olvadozó hangzású, és eredeti-nyelv. Sőt inkább igyekezettek azt, a' mennyire egyéb tárgyak miatt lehet, el-terjeszteni, 's ennek elő-mozdítása által **vegyétek** munkáló kezek alá az ízlését, 's helyesebb gondolkozását annak a' *nemes Nemzetnek*, a' *mellynek* — élek itten tífztelt **PRAESIDENSÜNKNEK** szavaival — *arra, hogy a' tudományoknak kedves virágzását el-érje, egyéb szüksége nincs, tsak az, hogy tüze fellobbantasson.*

Az említett tekintetből ajánlom, Uraim, néktek, a' Magyar Geographiának és Historiának tanítását is. Eleink vitézi tselekedeteinek emlékezete minden Magyarban, a' ki kevélykedik azon szerentséjén, hogy magát ennek nevezheti, fel-ébreftzi a' hajdani nemes maga el-fzánást, meg-rettenni nem tudó bátorságot, 's minden személyes elő-menetelt meg-vető Hazai szent szeretet; 's én azt merem állítani, hogy Hazánk történeteit valamelly philosophus Iró olly tanítóvá, olly szívet formálóvá tehetné, mint a' millyen a' Görögök' és Rómaiak' története, kikhez hasonlító remekeket az emberiség nem mutathat.

Sokan azt a' lágyabb bánást, a' mellyel most a' Tanítók és az Oskolák Igazgatói a' felsőbb Oskoláknál, Academiáknál 's az Universitásnál tanuló Ifjak eránt vannak, kárhoztatják, 's panaszolkodnak meg-romlott erköltseik eránt. Vissza-óhajtják a' régi

fenyítéket, midőn a' már Philosophiát tanuló Ifjak az Oskolába járásra, a' szorgalmatosságra, a' rendes magok viselésekre mo-
gyoró páltzákkal kényszerítettek. Az tagad-
hatatlan, hogy némelly Ifjak, a' magok vi-
seletek által nem tsak az igazságtalan tem-
poris acti se puero dítséröket, hanem azo-
kat is, a' kik a' szelídebb bánásra hajlanak,
meg - botránkoztatják : de ha helyesebben
gondolkozó generatiót akarunk nevelni, ha
azt akarjuk, hogy a' jó, azért szereztesse,
mert jó; hogy a' rossz azért kerültesse,
mert rossz; ezen kelle kezdenünk. Mind
ezek a' panaszok akkor, hogyha a' Nemze-
ti Oskolában a' gyengébb Ifjúsággal embe-
ribben, szelídebben bánunk, ha a' vesszöt,
térdeplést, 's kéméletlen meg - támadásokat
meg-tilalmazzuk, ha benne a' betsület öfz-
tönét fel-gerjesztjük, ha erántok bizodalmat
és bizonyos tekintetet mutatunk, — akkor
majd, mondom, mind ezek a' panaszok
meg-szünnek. Ne büntetessen senki addig,

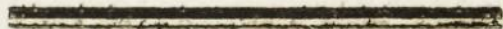
míg vétkéről meg nem győztetik, 's ezzel is olly ritkán kell bánni, a' mennyire lehet; 's vonjuk úgy a' gyermekeket az Oskolába-járásra, hogy azt jótételnek, és ne büntetésnek nézzék. Ne büntessünk akkor, mikor haragra gyúladunk, se a' mértéken felül, se kevély örömmel; sőt soha se a' Helybéli Igazgató, és a' gyermek' szüléinek hírek 's meg-eggyezések nélkül. Én a' leg-fzorossabb ehhez való alkalmaztatást várom az Uraktól; mert az okos, 's tzelra vezető fenyíték egy nagy része a' mi kötelességeinknek.

Ez az illetlen bánás, a' mellyről itt szólok, egy más hasonlóra emlékeztet engem. Értem itt Oskolánk' Tanítóinak állapotjokat 's tekinteteket. Igyekeztek ebbeli panaszait általjában el-tsendesíteni. Légyetek erántok illő tekintettel, 's mások követni fognak benneteket. Fogjátok pártjokat mindenben az igazságig. Ez által azt nyerjük-

meg, hogy Oskoláink mellé jobb embereket, alkalmasabb tanítókat kapunk.

Hivataltok a' Fő-szolgabírói hivatalal egy karba tétettetett, 's fizetéstek ezeknek fizetéseket jóval felyül haladja. Ezen fzerentse benneket háládatosokká tehet a' Királyi kegyelem eránt, 's fel-élelzfztheti tsüggedni kezdő kézfzségteket, ha majd gátlások, vakság és a' minden jobbitásoktól rettegő gyávaság igyekezeteteknek elibe áll, 's benneteket ki-fárafzt. Az a' kedves képzelet, hogy ezen hivatalban Polgár, társaitoknak, meg-hasonlások és setéttség által elgyengültt el-nyomott Hazánknak, a' józan értelemnek, az Ég leg-fzebb leg-betsülhetlenebb ajándékának segéllésére fogtok lenni, a' tsüggedésnek minden bánatját el-űzheti; a' fáradságnak minden veréjtékét fel-fzárázthatja ortzáitokról. — Én magamnak édes reménységet nyújtok, hogy a' ti segítségtek által támogattatva, azon szép nagy tzél fe-

lé, honnan Elöljáróim nékem intenek, fze-
rentsés lépésekkel fogok közelíteni; hogy
tízteleteknek, barátságoknak, 's bizodal-
matoknak nyájas bírtoka mellett, örökre fo-
gom áldani azt az órát, melly engemet ezen
munkára hítt.

0

K. 137

✓